

Sara Griberg

Historian rakastavaiset

2 000 vuotta intohimoa ja skandaaleja

Suomentanut Christine Thorel

ATENA

Ruotsinkielinen alkuteos
Historiska kärlekspar.

© 2022 Sara Griberg

Originally published in Swedish by Historiska Media
Published by agreement with agentur literatur Gudrun Hebel, Berlin

© Suomenkielinen laitos Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

Luvut sivuilla 123 ja 207 kirjoittanut Panu Väänänen.

Atena
Jyväskylä
atena.fi

ISBN 978-951-1-45581-3

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2023

Sisällys

Esipuhe	7
Kleopatra ja Marcus Antonius	9
Theodora ja Justinianus	23
Abélard ja Héloïse	31
Kaarina Maununtytär ja Eerik XIV	43
Pocahontas ja John Rolfe	55
Katariina Suuri ja Potjomkin	65
Napoleon ja Joséphine	75
Lordi Nelson ja Lady Hamilton	85
Kruununprinssi Rudolf ja Mary Vetsera	95
Elvira Madigan ja Sixten Sparre	103
Oscar Wilde ja lordi Alfred Douglas	113
Juhani Aho, Venny Soldan-Brofeldt ja Tilly Soldan	123
Marie ja Pierre Curie	133
Maria Pavlovna ja prinssi Wilhelm	143
Gertrude Stein ja Alice B. Toklas	153
Bonnie ja Clyde	163
Edvard VIII ja Wallis Simpson	175
Jean-Paul Sartre ja Simone de Beauvoir	187
Evita ja Juan Perón	197
Tove Jansson ja Tuulikki Pietilä	207
Grace Kelly ja kreivi Rainier	215
Mildred ja Richard Loving	223
John Lennon ja Yoko Ono	231
Winnie ja Nelson Mandela	241
Prinssi Charles ja Lady Diana	251
Kirjallisuutta	264
Kuvalähteet	267

Esipuhe

Ihmisen toimintaan vaikuttaa voimakkaimmin tarve löytää kumppani, jota rakastaa, jolta saada rakkautta ja jonka kanssa jakaa elämän ilot, haasteet ja surut. Onnellisen pariskunnan taivalta reunustavat merkitykselliset tapahtumat ja elämänvaiheet: ensimmäiset treffit, ensimmäinen suudelma, lapsen syntymä ja yhteinen innostava projekti. Jälkipolvet kenties muistelevat pariskunnan virstanpylväitä jonkin aikaa, mutta ainutkertainen suhde painuu pian unholaan. Ongelmaton rakkaustarina vaikuttaa yksinkertaisesti pitkäveteiseltä ja mitäänsanomattomalta, ellei se sitten ole oma tarina. Siksi onnelliset rakkaustarinat eivät päädy historiankirjoihin.

Kerron tässä kirjassa monista pareista, joita muistellaan jopa satoja vuosia heidän kuolemansa jälkeen. Osa heistä on vaikuttanut historian kulkuun, kun taas toiset herättivät aikanaan huomiota rikkomalla yhteiskunnan normeja. Jotkut muistetaan jännittävien ja traagistenkin elämänvaiheidensa ansiosta. Joukossa on myös esimerkkejä kuuluisista pariskunnista, jotka olisivat ehkä jääneet syntymättä, jos asianosaiset olisivat saaneet itse päättää.

Mukavia lukuhetkiä!

Sara Griberg

Kåseberga, marraskuussa 2021

The page features several faint, stylized floral illustrations in the corners. In the top-left, there is a large, multi-petaled flower. In the top-right, there are several pointed, leaf-like shapes. In the bottom-left, there is a smaller, more delicate flower. In the bottom-right, there is a large, detailed flower with many petals. The background is a light, textured grey.

Kleopatra & Marcus Antonius

Egyptin viimeisen kuningattaren ja roomalaisen kenraalin tarinassa on kaikki menestysteoksen ainekset. Se sijoittuu kiehtovaan aikakauteen, siinä on rakkautta ja valtataisteluja ja se loppuu tunteita herättävällä tavalla.

Kleopatra valmistautui Marcus Antoniuksen tapaamiseen huolellisesti. He olivat kyllä tavanneet aiemminkin, mutta silloin Kleopatra oli keskittynyt suhteeseensa Julius Caesarin kanssa. Poliittisten vastustajien murhattua Caesarin Roomassa piti Egyptin kuningattaren olla mieliksi tämän seuraajalle säilyttääkseen asemansa valtakuntansa hallitsijana.

Roomalainen sotapäällikkö Marcus Antonius odotti Kleopatras Tarsoksessa, joka sijaitsee nykyisen Turkin alueella. Hän oli päihittänyt Caesarin murhaajat Filippoin taistelussa, ja hänen voitonkulkueensa kiersi Vähässä-Aasiassa. Hän oli leiriytynyt Kydnosjoen varteen ja kutsunut Kleopatran paikalle varmistuakseen siitä, että tämä tukisi hänen tulevia sotaretkiään.

Kleopatran ensimmäinen siirto oli esittää välinpitämättömyyttä. Hän antoi Antoniuksen odottaa pitkään ennen kuin noudatti tämän kutsua. Kun Kleopatran laiva vihdoin laski satamaan, olivat Tarsoksen asukkaat tulleet sankoin joukoin joenpenkelle ihastelemaan loisteliasta näkyä.

Jokea pitkin saapui egyptiläinen upeasti kullattu alus. Hopeiset aivot kimalisivat auringossa soutajien rytmikkäiden vetojen välillä. Aluksen kannella oli orkesteri, joka soitti kaunista musiikkia lyömäsoittimilla, lyyrillä, huiluilla ja pilleillä. Kreikkalaisen kirjailijan Plutarkhoksen mukaan

”kultakirjoisen suojakatoksen alla lepäili korut yllään kuningatar, kuvankauniina kuin Afrodite. Nuoret pojat, jotka olivat kuin maalauksissa kuvatut rakkauden jumalat, leyhyttelivät hänen sivuillaan viuhkoja. Mitä kauneimmat palvelijattaret esiintyivät aallottariksi ja sulottariksi pukeutuneina. Heidät oli sijoitettu ryhmiin, toiset peräkeulaan, toiset maston luokse. Joen rannat täyttyivät erilaisten suitsukkeiden levittämistä ihanista tuoksuista.”

Näyttävästi saapunut Kleopatra kutsui Antoniuksen toistuvasti jokirantaan värikkäiden lyhtyjen valaisemiin juhliin, joissa tarjoiltiin harvinaisia herkkuja jalokivin koristelluilta kultaisilta tarjottimilta, ja viini virtasi. Jos Plutarkhosta ja muita antiikin historiankirjoittajia on uskominen, tuli Antoniuksesta Kleopatran rakastaja jo ensimmäisenä iltana.

Jokaisen päivällisen jälkeen Kleopatra lahjoitti arvokkaat päivällisastiat Antoniukselle miehineen, mutta miesten hämmästykseksi kattaus oli joka ilta aina edellistä hulppeampi. Viimeisenä iltana Kleopatra lahjoitti Antoniukselle ja tämän miehille muun muassa hevosia, kantotuoleja ja etiopialaisia orjia, jotka saattoivat uudet omistajansa pimeässä kotiin soihtujen kanssa. Egyptin kuningatar oli Välimeren alueen ylivoimaisesti rikkain hallitsija, ja hän halusi näyttää sen.

Marcus Antonius vaikutti muustakin kuin kuningattaren esittelemistä rikkauksista. Kleopatra osoittautui viehättäväksi ja viihdyttäväksi keskustelijaksi. Hän siirtyi sujuvasti koukeroisesta hovietiketistä roomalaisille upseereille tuttuun rentoon sotilashuumoriin.

Juhlat ja intiimit kohtaamiset vuorottelivat poliittisten neuvottelujen kanssa. Kleopatra lupasi tukea Antoniusta rahallisesti ja tarjosi tälle aluksia ja sotilaita tuleville sotaretkille. Vastineeksi Kleopatra vaati saada hallita Egyptiä ja toivoi voivansa laajentaa valtakuntaansa.

Aloittaessaan suhteensa Marcus Antoniuksen kanssa Kleopatra oli Plutarkhoksen mukaan siinä ”iässä, jolloin naiset ovat viehättävimmillään ja kauneimmillaan ja heidän älynsä terävimmillään”. Hän oli kaksikymmentäkahdeksanvuotias, ja hänen Julius Caesarille synnyttämänsä poika oli kuuden vanha.

Jälkipolvet muistavat Kleopatran parhaiten tämän rakkaus-suhteista kahden mahtavan roomalaisen kanssa, ja hänet on yleensä kuvattu uskomattoman kauniiksi ja laskelmoivaksi viettelijättäreksi. Hänellä on kuitenkin täytyntä olla kauneuden lisäksi muitakin avuja pystyäkseen hallitsemaan niin suurta valtakuntaa poliittisten myllerrysten aikana. Oli oikeastaan saavutus edes selvitä hengissä palatsissa, jossa vallankaappaukset ja poliittiset murhat olivat ennemminkin sääntö kuin poikkeus. Monet Kleopatran sukulaisista olivat murhanneet perheenjäseniään taistellessaan valtaistuimesta – ja Kleopatrakin toimi lopulta talon tavalla.

Kleopatra syntyi Aleksandriassa vuonna 69 eaa. ja hänen isänsä oli Ptolemaios XII Auletes. Kleopatra vietti lapsuutensa Aleksandrian kuninkaallisessa palatsissa suuren palveluskunnan hoivissa ja sai monipuolisen koulutuksen.

Helleenisestä Makedoniasta periytyvä Ptolemaiosten hallitsijasuku oli hallinnut Egyptiä Aleksanteri Suuren kuolemasta eli vuodesta 323 eaa. saakka. Egyptin pääkaupungista Aleksandriasta muodostui kreikkalaisen kulttuuripiirin napa. Filosofit ja tiedemiehet tekivät vaikuttavia havaintoja Museoinin tutkimuskeskuksessa, ja kuullussa Aleksandrian kirjastossa oli maailman suurin kirjakokoelma. Satamassa seisoi mahtava majakka, joka oli yksi antiikin seitsemästä ihmeestä ja joka opasti läheltä ja kau-

kaa kauppatavaroiden kanssa saapuvia lukemattomia laivoja loistokkaaseen kaupunkiin. Kleopatran nuoruusvuosien aikana Rooman laajeneminen oli kuitenkin ajanut Egyptin ahdinkoon.

Kahdeksantoistavuotiaana Kleopatra seurasi isäänsä valtaistuimelle. Oikeuttaakseen asemansa hän nai kymmenvuotiaan pikkuveljensä Ptolemaios XIII:n. Liitto ei tarkoittanut sisarusten välistä inestisuhdetta, vaan se oli myönnytys faaraoperinteelle, jonka mukaan Egyptiä hallitsevan ”taivaallisen parin” osapuolten tuli kuulua kuningassukuun.

Veljen neuvonantajat halusivat ehdottomasti päästä valtaan, ja he saivat Kleopatran nopeasti alakynteen. Kleopatra pelkäsi henkensä puolesta ja joutui pakenemaan Egyptistä, mutta käytti maanpakolaisaikansa värväten armeijaa, jotta voisi kaapata vallan taas itselleen.

Rooman keisarikunnassa raivosi sisällissota, ja sotapäällikkö Julius Caesar oli huudattanut itsensä keisariksi. Vanhaa Rooman tasavaltaa kannattava Pompeius pakeni Egyptiin, ja Caesar seurasi merkittävintä vastustajaansa armeijoineen sinne.

Kleopatra ymmärsi saaneensa ainoan mahdollisuutensa kaapata vallan veljeltään ja tämän kannattajilta ja voittaa Caesarin puolelleen. Hänellä ei ollut mitään menetettävää, joten hän toteutti uskaliaan suunnitelmansa.

Roomalaisten historiankirjoittajien mukaan Caesar oleskeli kaikessa rauhassa Aleksandran kuninkaallisessa palatsissa, kun hänelle toimitettiin itämainen matto. Caesar varmaan yllättyi, kun mattorullan sisältä ilmestyikin kaksikymmentäyksivuotias Kleopatra.

Ehkä Kleopatran rohkeus ja itseluottamus tekivät vaikutuksen Rooman viisikymmentäkaksivuotiaaseen diktaattoriin. Vaikka Kleopatran veli-puoliso oli osallistunut Caesa-

rin perivihollisen Pompeiuksen murhaan tämän astuttua laivasta Egyptissä, päätti Caesar tukea Kleopatraa taistelussa valtaistuimesta. William Shakespeare ja muut kirjailijat ovat jälkeensä kuvanneet, kuinka Kleopatra viekoitteli Caesaria ja lumosi tämän kauneudellaan. Elokuviissa Kleopatraa esittävät kaunottaret, kuten Elizabeth Taylor vuoden 1963 klassikossa. Kuitenkin muutamien säilyneiden muotokuvien perusteella Kleopatra ei todellisuudessa ollut tyyppilinen kaunotar, vaan jopa hänen roomalaiset kriitikonsa kuvasivat hänet erityisen karismaattiseksi, oppineeksi ja älykkääksi henkilöksi. Hänen sanotaan osanneen kahdeksaa kieltä, ja hän oli ensimmäinen Ptolemaioksen sukuun kuulunut hallitsija, joka vaivautui opettelemaan kohtia, jota Egyptin kansa puhui lukuun ottamatta pientä kreikantaitoista hallitsevaa luokkaa Aleksandriassa.

Oli miten oli, Caesar lankesi Kleopatran pauloihin ja auttoi tätä voittamaan Ptolemaios XIII:n neuvonantajat ja armeijan verisessä sisällissodassa. Ptolemaios XIII joutui pakenemaan Aleksandriasta ja hukkuu pakomatallaan Niiliin. Päästyään taas valtaistuimelle Kleopatra valitsi nuorimman veljensä, Ptolemaios XIV:n symboliseksi puoliso-
seen ja faaraoksi, vaikka todellisuudessa hallitsikin maata itsenäisesti.

Caesar vieraili Egyptissä, ja vierailun aikana Kleopatra onnistui varmistamaan tämän poliittisen tuen, mutta alkoi myös odottaa Caesarin lasta. Pari viikkoa Caesarin lähdön jälkeen Kleopatra synnytti Ptolemaios-pojan, jota kutsuttiin Caesarioniksi eli pikku-Cesariksi.

Vuonna 44 eaa. salaliittolaiset murhasivat Julius Caesarin Roomassa, ja Kleopatra joutui laatimaan uuden suunnitelman varmistukseensa sekä oman että poikansa aseman. Suhde Caesarin kanssa oli merkinnyt turvaa, mutta nyt hän oli menettänyt sen, ja kaiken lisäksi hän kuoli maanpaossa

elävän siskonsa Arsinoen suunnittelevan vallankaappausta. Kleopatra epäili myös uuden veli-puolisonsa neuvonantajineen sekaantuneen suunnitelmiin. Pian Caesarin kuoleman jälkeen Ptolemaios XIV murhattiinkin viisitoistavuotiaana myrkyttämällä, luultavasti Kleopatran käskystä. Kleopatra nimesi uudeksi kanssahallitsijakseen ja faaraoksi kolmevuotiaan Caesarion-poikansa, jonka isä oli Julius Caesar.

Kleopatra ymmärsi ehdottomasti tarvitsevansa Rooman tukea, jos halusi säilyttää valtakuntansa. Ensin piti kuitenkin selvittää, kuka edustaisi Rooman suurvaltaa Caesarin kuoleman jälkeisissä sekasortoisissa kahinoissa. Monien mielestä Marcus Antonius oli varma valinta. Antonius oli poliitikko ja sotilas, ja hän oli taistellut Julius Caesarin rinnalla monta kertaa ja toiminut pitkään tämän oikeana kätenä.

Vähän ennen kuolemaansa Caesar oli kuitenkin adoptoinut nuoren sukulaispoikansa Octavianuksen ja testamentannut kaksikymmentävuotiaalle ottopojalleen koko suuren omaisuutensa. Pian Octavianus jo havittelikin diktaattori-ottoisänsä asemaa Rooman valtakunnan yksinvaltiaana.

Valtataistelu ratkaistiin tilapäisesti antamalla Octavianuksen hallita valtakunnan läntisiä osia ja Marcus Antoniuksen piti hallita itäisiä provinssseja.

Onnistuneen Tarsoksen-tapaamisen jälkeen Antonius vietti seuraavat kaksi talvea Aleksandriassa Kleopatran vieraana. Ensimmäiseksi rakkaudenosoitukseksi hän käski Kleopatran pyynnöstä murhata tämän viimeisen kilpailijan Arsinoen eli Kleopatran sisarpuolen.

Aleksandria oli upea kaupunki, jossa oli loisteliaita temppeleitä ja kuninkaallisia palatseja. Kadut ja julkisivut oli katettu marmorilla ja korkeat obeliskit kurottivat taivasiin. Kaupunki teki varmasti suuren vaikutuksen An-

toniukseen, joka oli tottunut roomalaiseen tiiliarkkitehtuuriin. Rooma oli vielä nuorehko suurvallaksi, kun taas Kleopatran valtakunnalla oli monituhatuotiset perinteet ja sen pääkaupungin oli perustanut Aleksanteri Suuri, joka oli kaikkien rohkeiden sotilaiden esikuva. Kleopatrakin, jonka sänkykamariin Antoniuksella oli nyt vapaa pääsy, oli vähintään yhtä vaikuttava. Vaikka Kleopatra oli alkujaan kreikkalainen, pitivät alaiset häntä faaraona eli Isis- ja Hathor-jumalattarien elävänä inkarnaationa.

Antonius ja Kleopatra rakastelivat ja juhlivat, pelasivat noppaa ja lautapelejä, metsästivät ja kalastivat. Toisinaan he pukeutuivat palvelijoiksi ja kuljeskelivat tirskuen kaupungin kaduilla katsomassa, miten tavallinen kansa eli. He kävivät urheilukilpailuissa ja faaraon temppelissä, ja Antoniuksen kerrotaan lahjoittaneen paljon arvokkaita tekstejä kuuluisaan Aleksandrian kirjastoon. On mahdotonta sanoa varmaksi, oliko suhteessa kyse ensisijaisesti rakkaudesta vai poliittisesta laskelmoinnista, mutta Kleopatra ja Antonius selvästi nauttivat toistensa seurasta, ja Antoniuksen lähtiesä Egyptistä odotti Kleopatra tämän lasta.

Marcus Antonius tunnettiin taitavana sotapäällikkönä, mutta hän juhli mielellään ja oli parantumaton naistenmies. Hän oli neljäkymmentäkaksivuotias, naimisissa kolmatta kertaa ja hänen vaimonsa Fulvia piti huolta puolisonsa asioista Roomassa sillä aikaa, kun Antonius huvitteli Kleopatran kanssa Aleksandriassa.

Antonius palasi Roomaan ja kului neljä vuotta ennen kuin hän taas tapasi Kleopatran, joka oli sillä aikaa synnyttänyt kaksoset, pojan nimeltä Aleksanteri Helios eli aurinko ja tytön nimeltä Kleopatra Selene eli kuu kreikaksi.

Jonkin ajan kuluttua Fulvia kuoli ja Antonius nai Octavianuksen siskon Octavian ylläpitääkseen hyviä suhteita kilpailijaansa. Antonius ja Octavianus olivat nyt sukulais-

miehiä, mutta kilpailu heidän välillään vain kiihtyi. Octavianus vahvisti asemiaan Rooman valtakunnan läntisissä osissa, mutta Antoniuksen sotaretket idässä sujuivat heikommin. Octavianus oli luvannut Antoniukselle sotilaita, mutta petti lupauksensa, mistä Antonius pahastui ja kutsui Kleopatran luokseen pyytääkseen tältä tukea.

Kleopatra toi kaksoset mukanaan Syyriassa sijaitsevaan Antiokiaan, missä lapset saivat ensimmäistä kertaa tavata isänsä. Historioitsija Plutarkhos kuvaa tapahtumaa näin:

Antoniuksen lähestyessä Syyriaa hänen elämänsä suuri onnettomuus, Kleopatraan kohdistunut intohimo, jonka paremmat ajatukset pitkäksi aikaa näyttivät nukuttaneen ja saattaneen horrokseen, sai uutta virikettä ja voimaa.

Pari palasi yhteen Antiokiassa ja pysyi tiukasti yhdessä aina katkeraan loppuun saakka. He saivat yhdessä vielä kolmannenkin lapsen, pojan nimeltä Ptolemaios Filadelfos.

Alkuun Antonius saattoi hyötyä Kleopatrista poliittisesti ja taloudellisesti, mutta kun valtataistelu Octavianuksen kanssa kiihtyi, olisi Antoniuksen luultavasti kannattanut jättää egyptiläinen rakastajattarensa. Roomassa suhdetta oli nimittäin alettu kritisoida.

Oli alkanut yhä vahvemmin vaikuttaa siltä, että Antonius ja Kleopatra hallitsivat Rooman itäisiä provinseja ja Egyptiä kuin ne olisivat yksi valtakunta. He antoivat jopa lyödä kolikoita, joiden toista puolta koristivat Kleopatran kasvot ja toisella puolella oli Antoniuksen kuva. Octavianus ei hukannut tilaisuutta levittää ilkeitä huhuja, joiden mukaan pahantahtoinen viettelijätär oli noitunut Antoniuksen ja käytti tätä saavuttaakseen omat tavoitteensa. Mitä jos Kleopatra pyrkikin Antoniuksen avulla valloittamaan koko Rooman valtakunnan ja siirtämään sen pääkaupungin

Aleksandriaan? Tyytymättömyys kasvoi ja huipentui lopulta kaikkia roomalaisia patriootteja järkyttäneeseen tapahintaan.

Armeniaan suuntautuneen onnistuneen sotaretken jälkeen Antonius palasi Aleksandriaan näyttävässä voitonkulkueessa, jossa esiteltiin vangittua armenialaista kuningasperhettä voitonmerkkinä.

Aleksandrian kadut oli koristeltu juhlaa varten, ja Antonius oli pukeutunut komeasti Dionysos-jumalaksi päässään voitonseppele, jalassaan pitkävartiset saappaat ja yllään kultainen viitta. Egyptiläiseksi jumalattareksi pukeutunut Kleopatra oli vastassa hopeisella valtaistuimellaan. Tuhatpäisen yleisön edessä kaupungin urheilukentällä Antonius nimitti Kleopatran ”kuninkaitten kuningattareksi” ja tämän vanhimman pojan Caesarionin ”kuninkaitten kuninkaaksi”. Pariskunnan yhteiset lapset saivat myös perimysjärjestyksestä kertovat arvonimet: Aleksanteri Helios nimitettiin Armenian ja Meedian hallitsijaksi, Kleopatra Selene taas Libyan ja Kyrenen kuningattareksi ja kuopus Ptolemaios Filadelfos nimitettiin Syyrian ja Vähän-Aasian kuninkaaksi.

Tapahtumia alettiin kutsua Aleksandrian lahjoituksiksi, ja ne aiheuttivat suuren metelin Roomassa. Antoniuksen ja tämän ”egyptiläisen huoran” julkeutta ottaa omin päin Rooman provinssit omiin ja lastensa nimiin pidettiin valtiopetoksena.

Vuonna 32 eaa. Octavianus sai senaatilta luvan julistaa sodan Antoniusta ja Kleopatraa vastaan. Vuotta myöhemmin pariskunta menetti tuntemattomasta syystä laivastonsa hallinnan Aktionin edustalla käydyssä meritaistelussa ja vetäytyi Aleksandriaan.

Monien taiteilijoiden ja kirjailijoiden kuvaama vääjäämätön loppu lähestyi.

Tunnelma Aleksandriassa oli kiihkeä, kun kaikki odottivat tulossa olevaa roomalaisten hyökkäystä. Antonius yritti koota pariskunnan joukot puolustukseksi, mutta monet sotilaista alkoivat uskoa Octavianuksen voittoon tulevassa sodassa ja vaihtoivat puolta. Antonius tajusi toivottoman tilanteensa ja päätti käyttää jäljellä olevan aikansa parhaalla mahdollisella tavalla juhlien joka päivä kuin viimeistä päivää. Plutarkhoksen mukaan Antonius ja Kleopatra ”alkoivat pitää kaupunkilaisille kemuja ja juominkeja”.

Heidän sanotaan myös perustaneen Kuolemaan vihiytyneiden seuraksi kutsutun juomaseuran, jonka kaikki jäsenet vannoiivat olevansa valmiita kuolemaan yhdessä, mutta huvittelevansa sitä ennen niin paljon kuin mahdollista. Huvitusten lomassa Kleopatra valmistautui loppuunsa määräämällä rakennettavaksi upean mausoleumin, johon hän keräsi kaiken omaisuutensa.

Elokuussa 30 eaa. Octavianus oli viimein joukkoineen kaupungin porteilla. Silloin Antonius kuuli huhun, että Kleopatra oli tehnyt itsemurhan. Järkyttyneenä hän halusi kuolla Eros-palvelijansa surmaamana, mutta Eros tekikin itsemurhan heittäytymällä miekkaansa suostumatta tappamaan isäntäänsä. Silloin Antonius pisti itseään rintaan tikarilla. Hän ei kuollut heti, mutta loukkaantui vakavasti.

Samalla hetkellä tuli tieto, ettei Kleopatra ollutkaan kuollut, vaan hän oli linnoittautunut mausoleumiinsa. Tarinan mukaan Kleopatra käski kahden palvelijansa nostaa verta valtoimenaan vuotavan Antoniuksen mausoleumiin sen seinässä olevasta aukosta, ja Antonius kuoli Kleopatran syliin.

Pian sen jälkeen Octavianus sai Kleopatralta viestin, jossa tämä kertoi viimeisen toiveensa tulla haudatuksi yhdessä Antoniuksen kanssa. Octavianus ymmärsi tilanteen, mutta kun hänen vartijansa saivat murrettua kuningattaren huoneen oven mausoleumissa, oli liian myöhäistä.

Sotilaat seisahtuivat ja laskivat aseensa kalliisti sisustetun huoneen perällä. Heidän edessään oli kullattu divaani, jolla Kleopatra makasi levollisen näköisenä ja huolellisesti meikkattuna täydessä faaraon asussa. Hän oli valinnut kuoleman kuningattarena mieluummin kuin nöyryyttävän kohtalon vankina Roomassa.

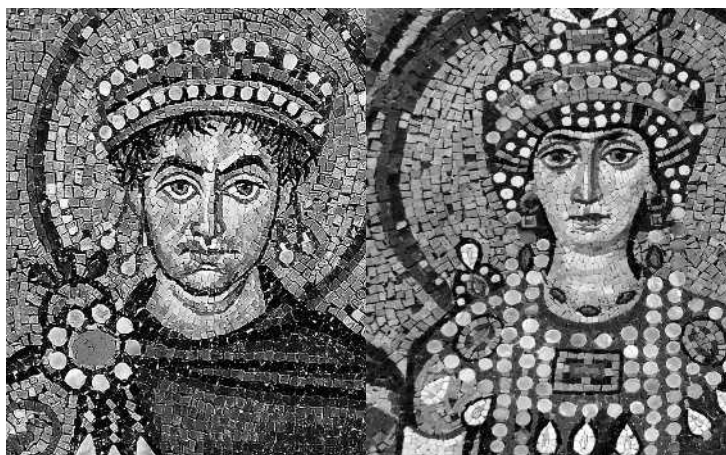
Roomalaisten kuvausten mukaan Kleopatra oli piilotanut viikunakoriin myrkkyykäärmeen, jonka antoi purra itseään, mutta on todennäköisempää, että hän teki itsemurhan juomalla myrkyä. Sängyn vieressä seisoikin kuningattaren kaksi palvelijatar. Hekin olivat nauttineet myrkyä ja lyyhistyivät maahan järkyttyneiden sotilaiden silmien edessä.

Kleopatran kuolema tarkoitti myös ptolemaiolaisen ajan loppua. Tuhansia vuosia kestänyt Egyptin valtakunta menetti itsenäisyytensä ja siitä tuli osa Rooman keisarikuntaa.

Octavianus antoi hieman myöhemmin nimittää itsensä keisari Augustukseksi ja osoitti vihollisiaan kohtaan huomattavaa kunnioitusta näiden kuoleman jälkeen. Roomalaisten lähteiden mukaan hän antoi haudata Kleopatran ja Marcus Antoniuksen vierekkäin ”kuninkaallisen loistavin menoin”. Yhteisen hautakammion sisäänkäyntiä vartioimaan pystytettiin patsaat kuningattaraan kuolemaan seuranneille Eiras- ja Kharmion-palvelijattarille.

Octavianus teloitutti myös Caesarin pojan Caesarionin, joka uhkasi hänen asemaansa hallitsijana. Loput kolme lasta lähetettiin Roomaan, missä heitä esiteltiin voitonmerkeinä Octavianuksen voitonkulkueessa. Heidät sijoitettiin Octavian luokse, jonka Antonius oli hylännyt päättäessään elää Kleopatran kanssa. Octavia huolehti jalomielisesti petollisen puolisonsa lapsista ja kasvatti heidät yhdessä Antoniukselle synnyttämiensä kahden pojan ja kolmen aikaisemmasta liitosta saamansa lapsen kanssa.

Ei tiedetä varmaksi, mitä Antoniuksen ja Kleopatran kahdelle pojalle tapahtui, mutta Kleopatra Selene naitettiin Mauretanian eli nykyisen Algerian kuninkaalle Juballe. Kleopatran ja Antoniuksen yhteistä poikaa, Ptolemaiosta pidetään Kleopatran viimeisenä miespuolisena jälkeläisenä. Keisari Caligula murhasi hänet Roomassa vuonna 40 eaa., lähteiden mukaan siksi, että hän oli kehdannut pukeutua kalliimpaan viittaan kuin keisari.

The page features decorative floral illustrations in the corners. In the top-left, there is a large, detailed flower with multiple layers of petals. In the top-right, there are several long, pointed leaves or petals. In the bottom-left, a smaller flower is visible. In the bottom-right, a large, prominent flower with many petals is shown. The background is a light, textured grey.

Theodora & Justinianus

Bysantin keisari rikkoi kaikkia perinteitä kohottaessaan näyttelijänä ja prostituoituna työskennelleen naisen keisarinnaksi.

Yhdessä he hallitsivat suurta Bysantin valtakuntaa kahdenkymmenen vuoden ajan, ja heidät tunnettiin paitsi julmasta ja verisestä vallankäytöstä myös näyttävistä rakennuksista ja sosiaalisista uudistuksista.

Vastakruunattu keisari sai yleisön supisemaan astuessaan marmoriaitioonsa hippodromilla. Olihan keisarin vierellä kalliilla jalokivillä komeileva nuori nainen vielä hetki sitten ollut Konstantinopolin shokeeraavimpia taiteilijoita. Monet miehistä olivat nähneet keisarivallasta kertovaan purppuraan pukeutuneen naisen ilman rihmankiertämää. Jotkut jopa kerskailivat päässeensä nauttimaan hänen kuuluisista rakkaudentaidoistaan.

Justinianus I kruunattiin keisariksi 527 jaa. ja hänet muistetaan yhtenä Itä-Rooman merkittävimmistä hallitsijoista. Hän niitti mainetta sotarekillään, rakennusprojekteillaan ja säätämillään laeilla. Hänet taidetaan kuitenkin muistaa parhaiten puolisovalintansa ansiosta. Yhteiskunnan pohjaluokkaan kuulunut Theodora oli prostituoituna ja näyttelijänä työskennellessään laulanut, tanssinut ja tarjonnut eroottisia palveluksiaan. Avioliiton myötä hänestä kuitenkin tuli aikansa mahtavin nainen. Toisin kuin useimmat keisarien puolisoista, Theodora osallistui aktiivisesti valtakunnan hallitsemiseen, ja hänet muistetaan niin sosiaalisista uudistuksistaan kuin laskelmoidusta julmuudestaan.

Justinianuksen ja Theodoran suhteesta kertoo kattavimmin noin 500–560 jaa. elänyt Prokopius, joka kirjoitti teok-

sensa jo keisari-parin eläessä. Hän kirjoitti keisarin käskystä vandaalisotia ja rakennustöitä käsittelevät teoksensa, joissa hän ylistää Justinianuksen ja Theodoran loistavia aikaansaannoksia. Virallisen työnsä ohella hän kuitenkin kirjoitti myös salaista kirjaa, jossa kertoi todellisen mielipiteensä keisariparista ja näiden hallinnosta. Salaisessa kirjassaan hän kritisoi kovalla kädellä Justinianuksen kehoja poliittisia ratkaisuja ja jopa kuvaa keisaria ”pahaksi demoniksi”. Hän mässäilee myös Theodoran säädyttömällä nuoruusvuosilla. Prokopioksen mukaan Theodora oli tehnyt useita abortteja ja Konstantinopolissa hänet tunnettiin prostituutina, joka suostui kaikista perversseimpiin temppuihin. ”Kukaan ei ole koskaan aiemmin yhtä estottomasti nautiskellut kaikenlaisesta elostelusta”, Prokopios kirjoitti.

Koska kirja kritisoi keisariparia niin avoimesti, se julkaistiin vasta kolmesataa vuotta Prokopioksen kuoleman jälkeen nimellä *Salainen historia*. Koska Prokopioksen kaksi aiempaa teosta pyrkivät ylistämään keisaria puolisoineen ja kolmas taas pyrki mustamaalaamaan keisariparin, tulee Prokopioksen kirjoituksiin suhtautua pienellä varauksella. Tarinan pääkohdat löytyvät kuitenkin myös muista lähteistä.

400-luvun puolivälissä germaaniheimot olivat ryöstäneet läntisen Rooman, mutta valtakunnan itäosa oli yhä voimissaan. Myöhemmin Bysantiksi kutsutun laajan valtakunnan pääkaupunki oli Konstantinopoli, jota kutsutaan nykyään Istanbuliksi. Bysantin keisarit pitivät itseään Rooman valtakunnan perijöinä ja jatkoivat vanhaa roomalaista tapaa ostaa kansa puolelleen ”leivällä ja sirkushuveilla”.

Virallista viihdettä järjestettiin ennen kaikkea kaupungin hippodromilla. Hevoskilpailuja järjestivät eri värien mukaan nimetyt joukkueet, joita kutsuttiin sirkuspuolueiksi. 500-luvulla sininen ja vihreä joukkue hallitsivat kilpai-

luja ja toimivat myös poliittisina ryhminä. Sininen ryhmä kannatti perinteisesti keisaria. Hevoskilpailujen ja valjakokilpailujen välillä sirkuspuolueet järjestivät yleisön iloksi akrobatianäytöksiä, nyrkkeilyotteluita, metsästysesityksiä, tanssi- ja lauluesityksiä, näytelmiä ja muuta viihdettä.

Theodora syntyi noin 497 jaa. köyhään konstantinopolilaiseen perheeseen. Hänen isänsä Akakios työskenteli Vihreiden karhunhoitajana, mutta kuoli Theodoran ollessa vain viisivuotias. Theodoran äidillä oli kaksi muutakin tyttästä ruokittavanaan, joten hän avioitui uudestaan toivoen uuden puolison jatkavan kuolleen miehensä työtä. Paikka oli kuitenkin jo täytetty, ja perhe uhkasi nääntyä nälkään. Silloin Siniset tarjosivat puolisolle työtä lähinnä kiusatakseen Vihreitä. Perheen kolmesta tyttärestä koulutettiin taiteilijoita. Theodora ei ollut erityisen lahjakas laulaja tai tanssija, mutta koska hän oli poikkeuksellisen kaunis ja osasi saada katsojat nauramaan, yleisö rakasti häntä. Viisitoistavuotiaana hän oli täysinoppinut tähti, joka yhdisti esityksissään karkeaa huumoria erotiikkaan. Tunnetuimmassa esityksessään hänen sanotaan maanneen liki alastomana selällään hanhien nokkiessa hänen alapäälleen siroteltuja jyviä. Taiteilijoiden tuli viihdyttää yleisöä niin lavalla kuin sen ulkopuolellakin, ja esitysten välillä Theodora elätti itsensä prostituoituna.

Näyttelijät tai prostituoituidut eivät saaneet naida ylempi-luokkaisia miehiä, joten heidän kannatti etsiä itselleen rikas rakastaja huolehtimaan toimeentulostaan. Theodora tapasi pohjoisafrikkalaisen provinssin kuvernöörin ja ryhtyi tämän jalkavaimoksi. Intohimo kuitenkin hiipui, ja kuvernööri hylkäsi Theodoran Pohjois-Afrikassa, josta tämä

onnistui palaamaan Konstantinopoliin. Joidenkin lähteiden mukaan hän oli kaksikymmentäviisivuotias ja työskenteli silkkikutomossa aloittaessaan suhteen noin viisitoista vuotta vanhemman Justinianuksen kanssa, joka oli silloisen keisarin veljenpoika ja perijä.

Ei valitettavasti ole tiedossa, miten he kohtasivat tai millaista heidän yhteiselämänsä oli. Keisariperheen miespuolisena jäsenenä Justinianus saattoi ottaa niin monta rakastajataria kuin halusi. Justinianus kuitenkin valitsi Theodoran kumppanikseen ja jopa aviopuolisokseen, mikä antaa aiheita epäillä, että hän arvosti Theodorassa muuta kuin tämän lemmentaitoja. Hän ei halunnut noudattaa perinnettä, joka vaati naimaan yläluokkaisen naisen, vaan päätti sen sijaan tehdä Theodorasta keisarinnansa tämän kyseenalaisesta menneisyydestä huolimatta. Niinpä hän suostutteli setänsä julistamaan uuden lain, joka salli katu- van eli syntisen elämänsä jättäneen ja kunniallisen naisen tavoin elävän entisen prostituoidun naida hallitsevasta luokasta tulevan miehen.

Justinianus ja Theodora menivät naimisiin vuonna 525 jaa., ja kaksi vuotta myöhemmin Justinianus valittiin vanhan ja sairaan setänsä rinnalle toiseksi hallitsijaksi. Setänsä kuoltua Justinianus peri tämän aseman keisarina ja pani toimeen suuria muutoksia. Hän korotti veroja, uudisti lakeja ja aloitti sodan niin Persiaa kuin Italian niemimaan germaanikuninkaitakin vastaan. Monissa säilyneissä asiakirjoissa on niin Justinianuksen kuin Theodoran allekirjoitus todisteena siitä, että Theodora osallistui hallitsemiseen.

Kansa kävi tyytymättömäksi uudistusten ja kasvaneen verotaakan vuoksi, ja vuonna 532 jaa. Sininen ja Vihreä sirkuspuolue hylkäsivät aiemman kilpailuasemansa yhdistyen vastustamaan keisarivaltaa. Kapinalliset polttivat useita